

Іскрівське водосховище розташоване вище Карачунівського, його основна частина розташована в межах Кіровоградської області. Споруджено у 1958 р. Площа водосховища 11,2 км², повний об'єм 40,7 млн. м³ (корисний 31,0 млн. м³). Довжина 35 км, ширина до 1,7 км. Пересічна глибина 3,67 м; максимальна 14,5 м.

Води Карачунівського та Іскрівського водосховищ придатні для пиття, зрошення, промислового та побутового споживання, ведення рибного господарства. Саме в таких цілях вода цих водоймищ і використовується. Частково води Іскрівського водосховища йдуть і за межі Кривбасу – на водопостачання м. Жовті Води.

На р. Саксагань збудовано 3 водосховища (згори униз по течії) – Макортівське, Кресівське і Держинське.

Макортівське водосховище створене у 1958 р. Має площу 13,3 км², довжину 57 км, незначну ширину – до 0,35 км. Пересічна глибина становить 4,35 м, максимальна – 32,5 м. Повний об'єм водоймища 57,9 млн. м³. Знаходиться на межах Криворізького регіону, але води частково використовуються криворіжцями в рекреаційних (рибальських) цілях.

Кресівське водосховище збудоване в межах м. Кривого Рогу в 1948 р. Площа водоймища 2,1 км², повний об'єм 10,2 млн. м³, середня глибина 1,8 м.

Самим нижнім водосховищем є Держинське. Знаходиться між РУ ім. Артема та Держинським районом м. Кривого рогу в меандрі ріки – так званому Галківському Куту. Споруджене у 1952 р. Площа водоймища 1,5 км², повний об'єм 2,6 млн. м³.

Води усіх саксаганських водосховищ призначені виключно для технічних цілей, хоча на їх берегах і розвинуті рекреаційні об'єкти – лісопарки, пляжі, профілакторії. Води також йдуть на зрошення дач та інших сільськогосподарських угідь, розвинуте рибальство.

На сході центральної частини Криворіжжя у балках Тарановій і Чебанці (басейн р. Кам'янки) у 1961 р. споруджене водосховище Південне, призначене для накопичення дніпровської води, яка подається до нього по каналу Дніпро-Кривий Ріг і призначена для питних і побутових цілей, зрошення сільськогосподарських угідь (на площі близько 2 тис. га) і розведення промислових порід риб. Площа водосховища 12,1 км², повний об'єм 57,3 млн. м³ (корисний об'єм 26,5 млн. м³). Глибини водосховища: середня – 5,1 м, максимальна – 26,0 м. Довжина водоймища 18,7 км, середня ширина 0,6 км, максимальна до 1,15 км (Русинов, Сіренко, 1993). Південне водосховище – єдине водоймище на Криворіжжі, яке наповнюється водою ріки (Дніпра), що не протікає через регіон.

У південно-східному куту регіону знаходиться, поблизу м. Зеленодольська, знаходиться ставок-охолоджувач Криворізької електростанції (КРЕС-2). Споруджене у природній суфозійній западині – поді Зелена долина з об'ємом 53,0 млн. м³. Використовується для технічних цілей, риборозведення, відпочинку людей.

Таким чином, Криворіжжя забезпечене водою крупних водосховищ в об'ємі 530,2 млн. м³. Частка води, що потенційно може вважатися питною складає 406,5 млн. м³. Такої кількості води достатньо для задоволення потреб населення у воді для пиття, а також промисловості і сільського господарства у чистій воді для технологічних процесів. Так для промислових виробництв м. Кривого Рогу до економічної депресії необхідно було 60-70 млн. м³ води. На одну людину в регіоні припадає близько 400 м³ питної води трьох водосховищ – Карачунівського, Іскрівського та Південного.

Водні ресурси підземних водних геосистем. Характерною їх особливістю є недостатня вивченість підземних водоносних горизонтів, джерел підземних вод і оцінка запасів різних типів підземних вод, не зважаючи на сталість гідрогеологічних досліджень в Кривбасі.

Більшість підземних водоносних горизонтів характеризуються низьким дебітом і відповідно об'ємом заключеної в них води, деякі – обмеженим територіальним поширенням. До того ж, води, як правило, мінералізовані – від солонуватих до розсолів, їх майже неможливо використовувати для пиття, а останні й для технічних цілей. Водночас невеликі обсяги підземних вод можуть вважатися водними ресурсами для певного типу застосування.

Об'єми вод, які знаходяться у тріщинуватих кристалічних породах докембрію Кривбасу оцінити складно. Проте дані водовідливу з рудної зони в межах 50-60 млн. м³ (на період 80-х – початок 90-х рр. ХХ ст.), свідчать про великі запаси цих вод, навіть до глибин 1-1,5 км. Їх суспільний водний потенціал знижений через високу солоність (інколи до 90‰, що вище солоності Чорного моря у 5,5 разів), але можливість для використання є – через їх опріснення.

Серед інших підземних вод суттєве значення мають сарматський, понтичний, бучацький водоносні горизонти та ґрунтові води, як за запасами, так і хімічними властивостями. Непрямо про запаси цих вод свідчать дебіти свердловин і колодязів – від 0,2 до 12,5 л/с. Локально (для місцевих невеликих потреб) ґрунтові, понтичні та сарматські здавна використовуються населенням (переважно сільським) у питних і побутових цілях, не дивлячись на те, що переважна більшість цих вод солонуваті. Промислового значення зазначені підземні води не мають.

11.4. Земельні та рослинні ресурси

Земельні ресурси. Земельні ресурси – землі, що використовуються або можуть бути використані в різних галузях господарства. Характеризуються територією, якістю ґрунтів, кліматом, рельєфом, гідрологічним режимом, рослинністю тощо (Новаковський Л.Я., 1990). Сукупність необхідних відомостей про земельні ресурси містить *земельний кадастр*. Нажаль такого кадастру для території ні м. Кривого Рогу, а ні для регіону в цілому не розроблено.

В цілому Україна і територія Криворіжжя має надзвичайно сприятливий для ведення сільського господарства рельєф і дуже родючі від природи ґрунти (табл. 11.4.1).

Усього тридцять років тому Україна мала 0,8 га ріллі на кожного мешканця з середнім вмістом гумусу 3,5%. За ці роки злочинне і масове відведення кращих земель під несільськогосподарські потреби, застосування на полях виключно важкої техніки низької продуктивності, невміле і незбалансоване внесення добрив, розміщення просапних культур на схилах та інші свідомі чи несвідомі помилки призвели до посилення ерозії, втрат орної землі і зниження середнього вмісту гумусу до 3-3,2%. Але на думку закордонних експертів загальна кількість наших сільськогосподарських угідь в розрахунку на одну особу рівно вдвічі перевищує сучасний норматив для забезпечення потреб населення.

Таблиця 11.4.1.

Розподіл земельного фонду України (станом на січень 1998р.)

Категорія	% від загалу	Площа, тис. га	Припадає на одну особу, га
1. Орні землі	55,3	33384	0,6624
2. Лісові площі	15,4	9297	0,1845
3. Пасовища і сіножаті	12,4	7486	0,1485
4. Під водою штучних водоймищ	4,0	2410	0,0478
5. Багаторічні насадження	1,8	1080	0,0214
6. Деревно-чагарникові насадження	1,5	905	0,0180
7. Болота	1,5	905	0,0180
8. Інші землі	8,6	5192	0,1030

Розораність земель досягає 55% території. На значній частині території вона надмірна. Там не залишилося місця для лісів, сіножатей, багаторічних насаджень і заповідних територій. Збільшення лісистості наших степів з 2% до 15% за рахунок вилучення частини ріллі збільшить продуктивність усієї території. Ерозією ушкоджено приблизно 33% усіх площ. Ці землі необхідно відновити, очистити від забруднення і повернути їм нормальну родючість.

Оцінка земельних ресурсів відбувається також на основі *бонітування ґрунтів* (від лат. *bonitas* – доброякісність). Під бонітуванням ґрунтів розуміють порівняльну оцінку родючості ґрунтів за їхніми природними особливостями та продуктивністю при певних рівнях інтенсифікації землеробства, виражена в балах (Самбур Г.М. та ін., 1965; Дерев'яно Р.Г., 1989). Сутність бонітування полягає у класифікації земель за ступенем сприятливості для вирощування окремих сільськогосподарських культур. Бонітування ґрунтів – складова частина земельного кадастру.

В Україні бонітування ґрунтів здійснене через показник максимальної врожайності зернових культур. Оцінка ґрунтів дається в балах (від 0 до 100). Ґрунти, що мають бонітет з оцінкою у 100 балів дають самі максимальні врожаї зернових; зменшується врожайність – знижується і бонітет ґрунтів. Так в нашій державі найвищим бонітетом відрізняються чорноземи типові (65-100 б.) та чорноземи опідзолені (60-88 б.), які розвинені у лісостеповій ландшафтній зоні.

Ґрунти Криворіжжя мають середній бонітет. Самими родючими є чорноземи звичайні (60-67 б.). Менш продуктивні – чорноземи південні (45-51 б.), дерново-степові ґрунти (28-43 б.). Ще меншим бонітетом характеризуються еродовані ґрунти, відповідно до того, наскільки сильно змитий акумулятивний горизонт – якщо наполовину, то бонітет зменшується удвічі й т.д.

Рослинні ресурси. Найбільш детальний аналіз флори регіону проведений співробітниками Криворозького ботанічного саду НАН України під керівництвом В.В.Кучеревського (1997). За попередніми даними флора регіону включає понад 1260 видів. До неї входить 103 види, які відносяться до рідких та зникаючих. За господарчим використанням виділяються такі групи: їстівні, кормові, лікарські, декоративні, масляничні, ефіро-масляничні, медоносні, отруйні, рудеральні, бур'яни (табл. 11.4.2).

Таблиця 11.4.2.

Розподіл видів рослинності Криворіжжя за господарчими групами

№	Група видів за господарчим використанням	Число видів	Участь, %
1	Їстівні	183	14,5
2	Декоративні	217	17,2
3	Кормові	102	8,1
4	Отруйні	64	5,1
5	Лікарські	105	8,2
6	Медоносні	80	6,3
7	Масляничні	62	4,9
8	Ефіро-масляничні	25	2,0
9	Бур'янисті	166	13,2
10	Технічні	61	4,8

Слід врахувати, що один і той же вид може входити в різні групи. Так, соняшник є їстівною, масляничною і медоносною культурою. Наведені дані не дають уяви про реальні запаси біомаси видів тої чи іншої групи. Оцінка їх – це справа майбутніх дослідників.

Особливістю Криворіжжя є те, що значна частина потенціальних ресурсів лікарської сировини, їстівних видів росте на забруднених ділянках, що суттєво обмежує її використання.